

انتخابات ریاست جمهوری مصر در پرتو منازعات گفتمانی

کد موضوعی: ۲۶۰

شماره مسلسل: ۱۳۶۸۱

دفتر: مطالعات سیاسی

خردادماه ۱۳۹۳

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۲	مقدمه
۴	۱. شرایط سیاسی و قانون اساسی جدید مصر
۹	۲. روندها و بسترهای انتخاباتی
۱۲	۳. ائتلاف‌های سیاسی و گفت‌وگوهای انتخاباتی
۲۶	۴. نتایج احتمالی انتخابات و پیامدها
۳۰	نتیجه‌گیری
۳۳	پی‌نوشت

انتخابات ریاست جمهوری مصر در پرتو منازعات گفتمانی

چکیده

مصر به‌عنوان کشوری محوری در جهان عرب در سال‌های گذشته بحران‌ها و بی‌ثباتی‌های گسترده‌ای را تجربه کرده است. به‌خصوص پس از کنار گذاشتن محمد مرسی از قدرت، جدال بین نیروهای اخوانی و نهادها و نخبگان نظامی - سیاسی حاکم چشمگیر و پرهزینه بوده است. در این میان انتخابات ریاست جمهوری که با نامزدی عبدالفتاح السیسی وزیر دفاع سابق و حمدین صباحی نامزد چپ‌گرای مصری برگزار می‌شود، گمانه‌زنی‌ها در مورد آینده مصر را وارد مرحله جدیدی کرده است. انتخابات ریاست جمهوری مصر به‌عنوان گام دیگری از نقشه راه طراحی شده در دوره پس از مرسی شاهد جدال سه جریان عمده مصری با گفتمان‌های متفاوت است که شکاف‌ها و منازعات درونی این کشور را شدت بخشیده است. جریان اسلام‌گرای اخوانی با گفتمان تحریم روند سیاسی و انتخابات ریاست جمهوری، جریان اصلاحی و چپ‌گرای تحت رهبری صباحی با گفتمان اصلاح و انقلاب و در نهایت جریان نظامی و سنتی تحت رهبری سیسی با گفتمان ثبات و امنیت رویارویی و رقابت سختی را تجربه می‌کنند. رقابت انتخاباتی ریاست جمهوری که طبق پیش‌بینی‌ها با برتری قاطع سیسی به پایان خواهد رسید، خود آغازگر مرحله جدیدتری در حیات سیاسی مصر

خواهد بود که می‌تواند در نهایت رویارویی دوباره جریان اخوانی و نیروهای دمکراسی‌خواه با نهادهای نظامی و سنتی مصری را در پی داشته باشد.

مقدمه

مصر به‌عنوان کشور تأثیرگذار و کانونی جهان عرب در طول چند سال گذشته بعد از سقوط حسنی مبارک در عرصه سیاسی دچار تحولات و فراز و فرودهای جدی بوده است. تحولاتی که پیامدهای آن از عرصه داخلی مصر فراتر رفته و تحولات و جنبش‌های مردمی جهان عرب بعد از ۲۰۱۱ را نیز به‌شدت متأثر کرده است. موفقیت جنبش مردمی و وقوع انقلاب ۲۵ ژانویه در سال ۲۰۱۱ مصر را وارد مرحله جدید سیاسی بعد از مبارک کرد و امیدواری‌هایی را برای گذار مصر و در سطح کلان‌تر آن جهان عرب به دوره سیاسی جدید ایجاد کرد. این تحولات در نهایت به تدوین قانون اساسی جدید و برگزاری انتخابات پارلمانی و به‌خصوص انتخابات ریاست‌جمهوری منجر شد و سرانجام ریاست‌جمهوری محمد مرسی نامزد جریان اخوان‌المسلمین در سال ۲۰۱۲ در این کشور را در پی داشت، اما ریاست‌جمهوری مرسی نه تنها پایانی بر دوره گذار مصر از ناآرامی‌ها و روندهای انقلابی و اصلاحی نبود، بلکه این کشور در این دوره شاهد ناآرامی‌ها و اعتراضات جدیدی بود که در نهایت باعث شکل‌گیری جنبش تمرد و سقوط دولت مرسی با اقدام نیروهای نظامی شد. تحولی که عبدالفتاح السیسی وزیر دفاع مصر رهبری آن را برعهده داشت و باعث فرو رفتن مصر در دوره جدیدی از ناآرامی و بی‌ثباتی شد.

اقدام عبدالفتاح السیسی در کنار گذاشتن مرسی از قدرت در جولای ۲۰۱۳، باعث آغاز روند سیاسی جدیدی شد که حاکی از گسترش شکاف بین نیروها و گفتمان‌های سیاسی در مصر و گسترش خشونت‌ها و ناامنی‌ها در این کشور است. سیسی بعد از کنار گذاشتن مرسی و سرکوب شدید اخوانی‌ها نقشه سیاسی جدیدی را برای عبور مصر از مرحله گذار طراحی و ارائه کرد که از جمله شامل انتصاب رئیس‌جمهور و دولت موقت، تدوین قانون اساسی جدید و همه‌پرسی آن و در نهایت برگزاری انتخابات پارلمانی و ریاست‌جمهوری بود. در این راستا به‌رغم انتصاب رئیس‌جمهور و تشکیل دولت موقت و همچنین تدوین و تصویب قانون اساسی جدید، هنوز انتخابات ریاست‌جمهوری و پارلمانی به‌عنوان دو گام اساسی دیگر در روند سیاسی جدید باقی مانده است. براین‌اساس قرار است انتخابات ریاست‌جمهوری مصر روزهای ۲۶ و ۲۷ می ۲۰۱۴ (۵ و ۶ خردادماه ۱۳۹۳) برگزار شود که با نامزدی عبدالفتاح السیسی و حمدین صباحی و آغاز مبارزات انتخاباتی و تبلیغاتی، روند انتخاباتی وارد مرحله مهم و اساسی شده است. این درحالی است که در آستانه برگزاری انتخابات، عرصه سیاسی مصر شاهد رقابت و یا به‌عبارت دیگر تقابل و رویارویی نیروها و گفتمان‌های سیاسی مختلف به‌خصوص پیرامون سه جریان اسلامگرا با محوریت اخوان‌المسلمین با گفتمان تحریم انتخابات و روند سیاسی، جریان نوگرای اصلاح‌طلب متشکل از بخشی از نیروهای لیبرال و چپ‌گرا با نقش قانونی حمدین صباحی با گفتمان انقلاب و اصلاحات و در نهایت جریان نظامی و سنت‌گرا به رهبری عبدالفتاح السیسی با گفتمان ثبات و امنیت است. با توجه به این

شرایط و تقابل نیروها و گفتمان‌های سیاسی و انتخاباتی در مصر در این گزارش تلاش می‌شود تا ضمن اشاره به تحولات سیاسی این کشور، روند انتخابات ریاست‌جمهوری و سه جریان سیاسی و گفتمان انتخاباتی مطرح در آن و همچنین نتایج و پیامدهای احتمالی انتخابات مورد بررسی قرار گیرد.

۱. شرایط سیاسی و قانون اساسی جدید مصر

مصر در دوره پس از مرسی شاهد تحولات مهمی بوده که عمده‌ترین آنها عبارتند از: وارد شدن به مرحله سیاسی جدید بر اساس نقشه راه دوره گذار و با هدایت و مدیریت عبدالفتاح السیسی؛ گسترش اختلافات و منازعات بین نیروهای سیاسی مصر و بحرانی شدن وضعیت این کشور به‌خصوص با رویارویی دو جریان اصلی اسلامگرا و نظامی؛ افزایش خشونت‌ها و ناامنی‌ها در نتیجه تظاهرات جریان اخوانی و سرکوب این جریان از سوی حکومت و نهادهای نظامی و امنیتی.

در پی برکناری محمد مرسی، اولین رئیس‌جمهور منتخب مصر از قدرت در جولای ۲۰۱۳ میلادی، عبدالفتاح السیسی قانون اساسی را تعلیق و پارلمان را نیز منحل کرد. سیسی همچنین به سرکوب شدید حامیان مرسی و اخوان‌المسلمین پرداخت. برکناری محمد مرسی از قدرت به روی‌کارآمدن عدلی منصور رئیس دادگاه قانون اساسی به‌عنوان رئیس‌جمهور موقت منجر شد. بعد از این اقدام، فرمانده کل نیروهای مسلح، قانون اساسی مصوب ۲۰۱۲ را به حالت تعلیق درآورد و بیانیه‌ای صادر کرد که طرح نقشه راه کشور به سوی آشتی ملی را ترسیم می‌کرد. بر اساس

نقشه راهی که در سوم جولای ۲۰۱۳ توسط وزیر دفاع، ژنرال سیسی صادر شد، دولت جدید باید اقدامات زیر را جهت محقق ساختن فرآیند گذار سیاسی مصر عملی سازد:

تعلیق موقت قانون اساسی مصوب سال ۲۰۱۲؛ برگزاری مراسم تحلیف عدلی منصور به عنوان رئیس‌جمهور جدید در برابر دادگاه عالی قانون اساسی؛ تأکید بر تصویب سریع قانون انتخابات توسط دادگاه عالی قانون اساسی برای مهیا ساختن انتخابات مجلس نمایندگان؛ تشکیل کمیته‌ای برای اصلاح و تجدیدنظر در قانون اساسی ۲۰۱۲؛ تدوین قانون اخلاق رسانه‌ای که زمینه‌ساز آزادی رسانه و تضمین‌کننده قوانین، بی‌طرفی، اعتبار حرفه‌ای رسانه‌ها و ارتقای منافع عالی‌تر دولت خواهد بود؛ تشکیل کمیسیون عالی برای آشتی ملی و قدرت بخشیدن به جوانان در حکومت. این بیانیه، عدلی منصور را موظف به پیشبرد طرح گذار به منظور تلاش برای برقراری اجماع میان جناح‌ها و نیروهای سیاسی مختلف مصر می‌کرد. به همین جهت منصور پنج روز بعد با ارائه اعلامیه ۳۳ ماده‌ای قانون اساسی، نخستین گام را در جهت تحقق این مهم برداشت. این سند، دستور کار پایه‌ای را برای آنچه که آنها مرحله آتی فرآیند گذار به دموکراسی می‌خوانند، مهیا می‌ساخت.^(۱)

اصلاح قانون اساسی، ستون مرکزی نقشه تحمیلی ارتش برای گذار سیاسی پس از مرسی بود. از زمان سقوط حسنی مبارک، این سومین بازنویسی و بازسازی قانون اساسی در مصر بوده است. در ابتدای سقوط مبارک شورای حاکم نظامی تعدیلاتی مختصر در برخی مواد مرتبط با انتخابات به‌ویژه انتخابات ریاست‌جمهوری

انجام داد تا امکان حضور سایر کاندیداها نیز فراهم شود، بعد از انتخاب محمد مرسی به ریاست‌جمهوری نیز قانون اساسی مورد تجدید نظر قرار گرفت که به قانون ۲۰۱۲ معروف شد. پس از سرنگونی حکومت مرسی و حاکمیت ارتش و انتصاب دولت موقت، یک کمیته ۵۰ نفره به ریاست عمرو موسی وزیر خارجه اسبق این کشور تشکیل و مجدداً قانون اساسی جدیدی برای مصر نوشته شد. کمیته ۵۰ نفره، ۱۳۰ تعدیل در متن قانون ۲۰۱۲ انجام داد و ۴۲ ماده بر آن افزود که با احتساب حدود ۳۰ ماده حذفی از قانون ۲۰۱۲ در مجموع این قانون با ۲۴۷ ماده به‌عنوان بزرگ‌ترین قانون سیاسی مصر شناخته شده است. قانون اساسی ۲۰۱۲ شامل ۲۳۶ ماده بود که حدود ۳۰ ماده از آن حذف و ۴۲ ماده به آن افزوده شد.^(۲)

سرانجام پیش‌نویس قانون اساسی جدید در دسامبر ۲۰۱۳ از سوی کمیته پنجاه نفره‌ای که منصوب عدلی منصور بودند، به تصویب رسید که گام مهمی در راستای نقشه راه سیاسی بود و پس از برکناری محمد مرسی از قدرت عملی شد. قانون اساسی جدید مصر در روزهای ۱۴ و ۱۵ ژانویه ۲۰۱۴ (۲۴ و ۲۵ دی‌ماه ۱۳۹۲) به همه‌پرسی گذاشته شد و از سوی ۹۸ درصد از رأی‌دهندگان مورد تأیید واقع شد. بنا به گفته شورای عالی انتخابات مصر در این همه‌پرسی نزدیک به ۳۹ درصد از رأی‌دهندگان ثبت‌نام شده شرکت کردند. این رقم هفت درصد بیشتر از کسانی بود که در همه‌پرسی سال ۲۰۱۲ میلادی، زمانی که محمد مرسی قدرت را در دست داشت، رأی دادند. شمار کل کسانی که برای رأی‌گیری ثبت‌نام کرده بودند بیش از ۵۳ میلیون

نفر بود که از این تعداد بیش از ۲۰ میلیون نفر در همه‌پرسی شرکت کرده و نزدیک به ۲۰ میلیون نفر نیز به آن رأی آری دادند.^(۳)

از جمله اختلافات قانون اساسی جدید مصر با قانون ۲۰۱۲ می‌توان به نگاه آن به شریعت به‌عنوان منبع قانون اشاره کرد. در متن قانون اساسی جدید آمده است، مبادی شریعت اسلامی منبع اصلی قانونگذاری است و مرجع تفسیر آن هم احکام دادگاه عالی قانون اساسی است و بدین‌گونه ماده (۲۱۹) قانون قدیم در تفسیر، مبادی و اصول شریعت را حذف کرده است. همچنین این قانون متن لزوم اخذ رأی هیئت کبار علمای الازهر در امور متعلق به شریعت اسلامی را لغو و به‌جای آن الازهر را مرجع اساسی در علوم دینی و امور اسلامی دانسته و بدین‌گونه هیچ سلطه و مرجعیتی را فوق دولت قرار نداده است. از دیگر موارد موجود در قانون اساسی جدید که بحث‌های مفصلی را در مصر ایجاد کرده، ممنوعیت مستقیم هرگونه فعالیت سیاسی یا قیام و برپایی احزاب براساس دین است. از بندهای مهم و تغییرات اساسی صورت گرفته در این قانون، انحلال و الغای مجلس شورا و تأکید بر تک‌مجلسی در قانونگذاری و محدود کردن قوه تشریعی به مجلس نمایندگان است که البته تعداد اعضای آن از ۳۵۰ نفر در قانون ۲۰۱۲ به ۴۵۰ نفر در این قانون افزایش یافته است.^(۴)

در مجموع مهم‌ترین موارد حذف شده در قانون جدید را می‌توان موارد ذیل دانست: الغای مجلس شورا، الغای نسبت حضور ۵۰ درصد سهمیه کشاورزان و کارگران در مجلس، الغای ماده عزل سیاسی و ممنوعیت فعالیت‌های سیاسی رهبران و سنبلهای حزب منحل حاکم ملی (این حزب در زمان مبارک حزب حاکم بوده و

تمامی رهبران سیاسی از این حزب بوده‌اند که در قانون ۲۰۱۲ تمامی اعضای این حزب حداقل ۱۰ سال از هرگونه فعالیت سیاسی محروم شدند، ولی قانون جدید این ممنوعیت و محرومیت را لغو کرده است) و نیز واگذاری تعیین نظام انتخاباتی به پارلمان آتی.

از نکات مهم دیگر قانون اساسی جدید اینکه موقعیت نهادهای دولتی و مهم‌تر از همه ارتش، نظام قضایی، پلیس و نیروهای امنیتی را به ضرر جریان‌های سیاسی مانند اخوان‌المسلمین تقویت می‌کند. همچنین در این قانون اختیارات گسترده‌ای برای رئیس‌جمهوری آینده در نظر گرفته شده است. به نظر می‌رسد که دولت آینده مصر بسیار متمرکزگرا و به دور از نظارت کم‌رنگ پارلمان این کشور باشد. پارلمانی که در قانون اساسی قبلی محدودیت‌هایی را برای رئیس‌جمهوری ایجاد کرده بود و اکثریت حزبی به‌مثابه قدرت سیاسی تشکیل‌دهنده دولت محسوب می‌شد. این قانون اساسی تغییراتی را به‌نفع قدرت متمرکز در حوزه رئیس‌جمهوری پیش‌بینی کرده است که از تعیین قضات دادگاه قانون اساسی، انتصاب پنج درصد نمایندگان پارلمان آینده از طرف رئیس‌جمهوری، تعیین فرماندهان نظامی، نظارت بر تعیین نخست‌وزیر، نصب و عزل وزیر دفاع با هماهنگی شورای عالی نیروهای مسلح از جمله این تغییرات است.

در مجموع شاید از مهم‌ترین و جنجال‌برانگیزترین مواد بندهای قانون جدید، تعدیلاتی است که کمیته ۵۰ نفره به‌نفع و مصلحت نیروهای مسلح در آن اعمال کرده و به‌خصوص ماده (۲۳۴) که در آن آمده است، تعیین وزیر دفاع بعد از موافقت شورای عالی نیروهای مسلح انجام می‌شود و احکام این ماده برای دو دوره کامل

ریاست‌جمهوری (۸ سال) از تاریخ عمل به قانون اساسی جاری خواهد شد. همچنین ماده ارجاع غیرنظامیان به دادگاه‌های نظامی که در قانون ۲۰۱۲ به صورت کلی آمده بود در این قانون به صورت مشخص در ۱۵ بند معین شده است.^(۵)

۲. روندها و بسترهای انتخاباتی

بعد از تدوین و تصویب قانون اساسی جدید مصر که در آن نکات و بندهای مهمی به نفع نهادهای نظامی و قضایی و نیروهای سیاسی سنتی گنجانده شد و به نوعی عبور از تعدیلات قانون اساسی ۲۰۱۲ بود، انتخابات ریاست‌جمهوری به‌عنوان گام بعدی در پیشبرد نقشه راه سیاسی جدید مورد توجه قرار گرفت. گام‌های اجرایی این انتخابات نیز درحالی آغاز شد که مصر به لحاظ امنیتی و سیاسی در جدال سختی به‌سر می‌برد و منازعه بین نیروهای سیاسی باعث آشفتگی و بی‌ثباتی جدی در این کشور شده است. با این حال و به‌رغم تمامی مشکلات داخلی و انتقادات و نگرانی‌های خارجی، عبدالفتاح السیسی و تیم وی بر اجرای نقشه راه سیاسی و تحکیم سلطه خود بر مصر تأکید دارند.

تدوین قانون انتخابات گام نخست برای اجرای انتخابات ریاست‌جمهوری در مصر پس از مرسی بود. بر اساس قانون انتخابات رئیس‌جمهور از طریق رأی مخفی عمومی و مستقیم رأی‌دهندگان انتخاب می‌شوند. نامزد انتخابات ریاست‌جمهوری نباید کمتر از ۴۰ سال سن داشته باشد و هر نامزد باید بتواند بیش از ۲۵ هزار امضای تأیید شهروندان مصری از حداقل ۱۵ استان از مجموع ۲۷ استان را جلب کند.

همچنین بر اساس این قانون کمیسیون انتخابات ریاست‌جمهوری تشکیل می‌شود که اعلام و تأیید نامزدها، مشخص کردن زمان تبلیغات و مبارزات انتخاباتی، برگزاری انتخابات و شمارش آرا و اعلام نتایج را برعهده دارد. یک نامزد برای دست یافتن به پست ریاست‌جمهوری نیازمند به‌دست آوردن اکثریت مطلق آراست و در غیر این صورت دور دوم انتخابات بین دو نامزد دارای بیشترین آرا، ۱۵ روز بعد از اعلام نتایج برگزار می‌شود.^(۶)

در فرآیند انتخاباتی، حمدین صباحی رهبر جریان الشعبی در فوریه ۲۰۱۴ وارد جریان انتخابات شد و عبدالفتاح السیسی نیز در مارس ۲۰۱۴ بعد از استعفا از وزارت دفاع به رقابت‌های انتخاباتی پیوست. مرتضی منصور از وکلای مصری نیز در آوریل ۲۰۱۴ ورود خود به رقابت‌های انتخاباتی را اعلام اما بار دیگر کناره‌گیری خود از این رقابت را اعلام کرد. وی در انتخابات ریاست‌جمهوری سال ۲۰۱۲ در مصر نامزد شده بود و هم‌اکنون ریاست باشگاه الزمالک مصر را برعهده دارد. وی در زمان کناره‌گیری، حمایت خود از ریاست‌جمهوری سیسی را اعلام کرد. بر این اساس حمدین صباحی و عبدالفتاح السیسی به‌عنوان دو نامزد رقابت‌های انتخابات ریاست‌جمهوری مطرح شدند. در این میان نامزدی سیسی با مخالفت‌ها و تحولات خاصی همراه بوده است.

درواقع می‌توان گفت انتخابات ریاست‌جمهوری و سازوکار اجرای آن، روندی با هدف حاکمیت قانونی سیسی و دادن مشروعیت به سلطه آن بر مصر بوده است. در این راستا بود که عدلی منصور، سیسی را به‌رغم اینکه تجربه یا سابقه شرکت در

جنگ ندارد، به مقام «فیلد مارشال» ارتقا داد. این درجه، بالاترین درجه نظامی در ارتش مصر است. شورای عالی نیروهای نظامی مصر نیز از اقدام عدلی منصور تبعیت کرد و به سبسی اجازه داد تا برای انتخابات ریاست‌جمهوری مصر به دلیل «خواست مردم» نامزد شود. السبسی هم پاسخ داد که او این کاندیداتوری را وظیفه و تعهدی برای خودش می‌داند. نکته مهم دیگر اینکه منصور برای تضمین پیروزی سبسی و نیز برای اینکه او را در برابر نظارت پارلمان حمایت کند، نقشه راهی ترسیم کرد که براساس آن انتخابات ریاست‌جمهوری مصر قبل از انتخابات پارلمانی برگزار شود.

اقدام مهم دیگر در روند انتخاباتی مصر کنار گذاشتن جریان اخوانی از روند سیاسی و انتخاباتی بود. در این راستا دادگاه مصر با صدور دستوری از کمیته عالی انتخابات خواست تا مدارک نامزدهای گروه اخوان‌المسلمین جهت شرکت در انتخابات ریاست‌جمهوری و پارلمانی آتی را نپذیرند. براساس این حکم کمیته عالی انتخابات، ابراهیم محلب، نخست‌وزیر مصر و محمد ابراهیم، وزیر کشور موظف شدند از قبول اسناد و مدارک اعضای اخوان‌المسلمین جهت نامزدی در انتخابات ریاست‌جمهوری و پارلمانی خودداری کنند. این حکم پس از آن صادر شد که طارق محمود، مشاور حقوقی جبهه مردمی مخالف اخوان‌المسلمین خواهان ممنوعیت اعضای اخوان‌المسلمین از نامزدی در انتخابات پارلمانی و ریاست‌جمهوری شد.^(۷)

با این حال مخالفت‌ها و اعتراضات جدی اخوانی‌ها در مقابل نامزدی سبسی در انتخابات و تحریم انتخابات و غیرمشروع خواندن آن به‌عنوان روند متقابل دیگری در

عرصه سیاسی مصر محسوب می‌شود. در مجموع بعد از قطعی شدن نامزدهای انتخاباتی، کمیته عالی انتخابات مصر اعلام کرد که انتخابات ریاست‌جمهوری این کشور روزهای ۲۶ و ۲۷ می ۲۰۱۴ (۵ و ۶ خردادماه ۱۳۹۳) برگزار خواهد شد. در این راستا تبلیغات انتخابات ریاست‌جمهوری در مصر از ۳ می ۲۰۱۴ آغاز شد و تا ۲۳ ماه جاری ادامه خواهد یافت. همچنین انتخابات ریاست‌جمهوری مصر در خارج از این کشور از ۱۵ می در ۱۴۱ حوزه انتخاباتی واقع در ۱۲۴ کشور دنیا آغاز شد و تا روز ۱۹ می ادامه یافت.

۳. ائتلاف‌های سیاسی و گفتمان‌های انتخاباتی

خیزش مردمی و انقلاب سال ۲۰۱۱ در مصر که به کنار گذاشتن حسنی مبارک از قدرت و آغاز روند سیاسی جدید دمکراتیک در این کشور منجر شد، مصر را به‌عنوان پیشتاز و کانون خیزش‌های مردمی و انقلاب‌های جدید جهان عرب مطرح ساخت. این تحولات که بر سایر حوزه‌های جهان عرب نیز تأثیرات جدی داشت، باعث آغاز، تعمیق و تداوم جنبش‌های مردمی و انقلاب‌ها در برخی دیگر از کشورهای عربی شد و امیدواری‌های جدی را برای آغاز حیات سیاسی جدید در این کشور در سطح داخلی و همچنین نقش‌آفرینی مهم منطقه‌ای به‌وجود آورد. اما مناقشه‌ها و ناآرامی‌های بعد از سال ۲۰۱۱ و به‌خصوص اعتراضات گسترده دوره مرسی که سرانجام به کنار گذاشتن وی از قدرت از سوی ارتش منجر شد، باعث بی‌ثباتی‌ها و ناامنی‌های جدیدی در این کشور شد. به‌خصوص اینکه بعد از مرسی ارتش و نیروهای سنتی مصری و

جریان اسلامگرای اخوانی به‌عنوان دو نیروی اصلی سیاسی در مصر به‌صورت تمام‌عیار در مقابل هم قرار گرفته و این کشور را به کشوری بحران‌زده و بی‌ثبات تبدیل کرده‌اند. در نتیجه می‌توان شاهد بود که نیروهای سیاسی به‌جای گسترش تساهل و همکاری دچار تقابل و منازعات گفتمانی جدی شده و مصر به کشوری ازهم‌گسیخته و چندپاره تبدیل شده است. این وضعیت نه تنها ثبات، وحدت و امنیت ملی مصر را با تهدید جدی مواجه ساخته، بلکه نقش‌آفرینی منطقه‌ای آن را نیز احتمالاً برای سال‌ها متوقف خواهد کرد.

انتخابات ریاست‌جمهوری که به مثابه گام مهمی از سوی نهادهای نظامی و سنتی برای تثبیت قدرت سیاسی و مشروعیت دادن به حکومت جدید بعد از مرسی محسوب می‌شود، تعارضات بین نیروهای سیاسی را بسیار گسترش داده و افزایش بی‌ثباتی و منازعات درونی را در مصر در پی داشته است. در این راستا می‌توان به سه جریان سیاسی کلان اشاره کرد که سه گفتمان متفاوت در قبال انتخابات ریاست‌جمهوری مصر اتخاذ کرده‌اند. نخست جریان اسلامگرا با محوریت اخوان‌المسلمین است که مخالفت خود را با روند سیاسی پس از مرسی اعلام کرده و ضمن غیرمشروع دانستن آن، انتخابات را تحریم کرده است. دوم جریان اصلاحی و انقلابی متشکل از بخشی از نیروهای چپگرا و لیبرال است که در انتخابات مشارکت کرده و گفتمان تداوم انقلاب و اصلاحات را در مقابل دو جریان اسلامگرا و نظامی مورد تأکید قرار می‌دهد. سوم جریان متشکل از نهادهای نظامی و امنیتی و نیروهای سیاسی سنتی است که گفتمان ثبات و امنیت را در مقابل گفتمان‌های تحریمی و اصلاحی مطرح

ساخته و معتقد است راه‌حل خروج مصر از بحران، ریاست‌جمهوری عبدالفتاح سیسی است.

۱-۳. جریان معارض اسلامگرا و گفتمان تحریم انتخابات

جریان اخوانی در مصر با توجه به جایگاه اجتماعی و مردمی و سوابق تاریخی، اصلی‌ترین رقیب نهاد نظامی و نیروهای سیاسی سنتی در این کشور است. ظرفیت‌های بالای این جریان باعث شد تا بعد از مبارک به بخش مهمی از کرسی‌های پارلمانی و همچنین منصب ریاست‌جمهوری دست یابد. با این حال برخی اشتباهات اخوانی‌ها در مدیریت قدرت، مخالفت نیروهای سیاسی لیبرال و چپگرا و به‌خصوص اقدام ارتش باعث شد تا حکومت آنها در کوتاه‌مدت شکست خورده و کنار گذاشته شود. بر این اساس بود که اخوانی‌ها به جریان معارض اصلی سیسی و مخالفان جدی روند سیاسی جدید تبدیل شدند. هرچند اعتراضات خیابانی اخوانی‌ها و غیرمشروع خواندن حکومت جدید و تأکید بر قانونی بودن ریاست‌جمهوری مرسی نقش اساسی در مواجهه بین ارتش و اخوانی‌ها داشته است، اما سرکوب‌های سیسی، بازداشت و محاکمه رهبران اخوان و ممنوعیت فعالیت‌های سیاسی آنها و تروریست خواندن اعضای این گروه نیز هیچ‌گونه فضایی برای کاهش جدال‌ها و درگیری‌های بین دو طرف باقی نگذاشت.

جریان اسلامگرا در ادامه محکومیت و تحریم روند سیاسی جدید، از جمله تحریم همه‌پرسی قانون اساسی، انتخابات ریاست‌جمهوری را نیز به‌عنوان اقدامی غیرقانونی

و نامشروع رد می‌کند و آن را تلاشی برای مشروعیت دادن به کودتا می‌داند. عمده‌ترین گروهی که دست به تحریم انتخابات در مصر زده اخوان المسلمین است و این تحریم فراتر از شاخه سیاسی و حزب رسمی آن در مصر است. زیرا اخوان جماعتی بزرگ و فرهنگی، اقتصادی و سیاسی است. در مجموع، طرفداران و هواداران اخوان به شدت با انتخابات کنونی مخالفند و آن را قانونی نمی‌دانند.

مهمترین جریان سیاسی متشکل که اخوانی‌ها و گروه‌های همسوی مخالف کودتای ارتش در آن جمع شده‌اند «ائتلاف ملی حمایت از مشروعیت»^۱ نام دارد که اقدامات اعتراضی و مخالفت‌ها در مقابل روند سیاسی جدید و انتخابات ریاست‌جمهوری را مدیریت و هدایت می‌کند. این ائتلاف سیاسی متشکل از نیروهای اسلامگرا و برخی احزاب سیاسی و شخصیت‌های عمومی و نمایندگان دانشجویان مصر و کارگران، اتحادیه‌های کارگری و شغلی و هیئت علمی دانشگاه‌های مصر و ائتلاف قبایل عربی از جمله در سینا و نمایندگانی از افسران بازنشسته و همچنین جوانان انقلابی و شورای امنای انقلاب است. از جمله احزاب و گروه‌های سیاسی عضو این ائتلاف می‌توان به حزب سازندگی و توسعه، حزب آزادی و عدالت، حزب کارگران جدید، حزب فضیلت، حزب اصلاح، حزب توحید عربی، حزب اسلامی، حزب وطن، حزب وسط، حزب رایه و حزب العملا اشاره کرد.^(۸)

ائتلاف ملی حمایت از مشروعیت تحت رهبری جنبش اخوان المسلمین در ادامه تحریم‌ها و مخالفت‌های خود با روند سیاسی به تحریم انتخابات ریاست‌جمهوری

۱. ائتلاف الوطني لدعم الشرعية

مبادرت کرده است. این ائتلاف روز ۲۷ آوریل در بیانیه‌ای این انتخابات را اقدامی «مضحک» خواند که هدف آن، انتصاب «طراح کودتا» به عنوان رئیس‌جمهور است. این ائتلاف همچنین اعلام کرد هیئت نظارت بر انتخابات را که از سوی «حامیان غربی کودتا» برنامه‌ریزی شده، به رسمیت نمی‌شناسد. به اعتقاد این جریان جنایاتی که رهبران کودتا مرتکب شده‌اند از جنایات صهیونیست‌ها در فلسطین فراتر بوده است. این گروه در ماه ژانویه نیز همه‌پرسی قانون اساسی جدید را تحریم کرده بود. هواداران این گروه همچنین علیه نامزد ریاست‌جمهوری، عبدالفتاح سیسی، تظاهرات‌های مختلفی را طراحی می‌کنند.^(۹)

ائتلاف ملی هوادار اخوان المسلمین همچنان بر موضعش در زمینه تحریم قانون اساسی و انتخابات تأکید داشته و این قانون اساسی را مولود کودتای غیرقانونی می‌داند. در این راستا مجدی احمد حسین، عضو «ائتلاف ملی حمایت از مشروعیت» عنوان می‌کند فقط در تشکیل سندیکاها و حرفه‌ای و کارگری شرکت می‌کنیم و در شوراها و محلی، مجلس، ریاست‌جمهوری و همه‌پرسی شرکت نمی‌کنیم، چون تمام اینها مولود کودتای غیرقانونی است.^(۱۰) همچنین شیخ یوسف القرضاوی رهبر معنوی اخوانی‌ها بر تحریم انتخابات ریاست‌جمهوری مصر تأکید می‌کند. به گفته وی اسرائیل از نامزدی عبدالفتاح السیسی در انتخابات ریاست‌جمهوری مصر حمایت نموده و ایهود باراک اعلام کرده که نامزدی وی را تأیید می‌کند.^(۱۱)

هرچند شاکله اصلی این جریان و گفتمان تحریمی را اخوانی‌ها و بخشی از جوانان ۶ آوریل شکل می‌دهند، اما این جریان به لحاظ اجتماعی از پایگاه محکمی در مصر

برخوردار است و برخی حمایت‌های خارجی از سوی کشورهایمانند ترکیه، تونس و قطر را پشت سر خود دارد. براین اساس انتظار می‌رود تحریم انتخابات از سوی جریان اسلامگرا از یکسو باعث کاهش مشارکت مصری‌ها در انتخابات شود و از سوی دیگر رویارویی سیاسی و امنیتی بین گروه‌های مصری در دوره بعد از ریاست‌جمهوری نیز گسترش یابد که در مجموع به مفهوم تداوم بی‌ثباتی‌ها خواهد بود.

۲-۳. جریان چپ‌گرا و گفتمان انقلابی و اصلاحی

جریان چپ‌گرای مصری با محوریت حزب الشعبی به رهبری حمدین صباحی که برخی دیگر از جریان‌ها و گروه‌های سیاسی مصری را در کنار خود دارد، یکی دیگر از جریان‌های سیاسی مصر است که در انتخابات مشارکت فعالانه‌ای دارد و تلاش می‌کند تا حمدین صباحی را به قدرت برساند. این جریان معتقد است که نماینده واقعی انقلاب مصر است و خواستار ایجاد اصلاحات و برقراری دموکراسی در این کشور است. بر این اساس، این جریان از منظر دموکراسی‌خواهی و اصلاح‌خواهی در مقابل دو جریان اسلامگرا و جریان نظامی و سنتی قرار گرفته است. جریان چپ‌گرا در واقع تلاش دارد تا خود را به‌عنوان بدیلی در مقابله دوگانه اسلامگرایی و نظامی‌گرایی در برابر شهروندان مصری مطرح سازد و راهی برای گریز از تنش‌ها و منازعات تاریخی بین نهاد نظامی و نیروهای اسلامگرا در این کشور باشد.

در مقابل احزاب طرفدار تحریم و همچنین احزاب و جریان‌های حامی سیاسی، تعداد محدودتری از احزاب مصری و جریان‌های اجتماعی مصری از صباحی حمایت

می‌کنند. از جمله این احزاب می‌توان به حزب الدستور، الکرامه، ائتلاف مردمی، جریان مردمی، ائتلاف سوسیالیست، حزب العیش و الحریه (زندگی و آزادی) اشاره کرد که از دیدگاه آنها صباحی نماینده خواسته‌های انقلاب ژانویه است و برنامه وی ضامن تحقق عدالت اجتماعی است. در این میان در داخل جنبش تمرد که نقش مهمی در سقوط مرسی داشت، بین طرفداری از سیسی و صباحی اختلاف به‌وجود آمده است و برخی احزاب نیز اعضای خود را برای حمایت از هریک از نامزدهای دلخواه خود آزاد گذاشته‌اند.^(۱۲)

حمیدین صباحی رهبر جریان الشعبی در دوره گذشته نیز نامزد انتخابات ریاست‌جمهوری بود و در جایگاه سوم قرار گرفت. او از فعالین دانشجویی چپ‌گرای ناصریستی، طرفدار سرسخت جنگ با اسرائیل و مخالف سیاست‌های سادات پس از ناصر، به‌خصوص پیمان صلح کمپ دیوید بود. صباحی در سال ۱۹۹۶ حزب سوسیالیستی الکرامه را به‌علت مشکلاتی که با رئیس حزب ناصریست‌ها داشت تأسیس کرد و در سال ۲۰۰۵ به پارلمان راه یافت و در سال ۲۰۱۰ یک‌بار دیگر در انتخابات پارلمانی شرکت کرد، اما با شنیدن زمرمه‌های تقلب در انتخابات توسط مبارک کنار کشید. آخرین حضور انتخاباتی صباحی در جریان انقلاب ۲۵ ژانویه و اولین انتخابات ریاست‌جمهوری پس از انقلاب بود. صباحی اگرچه در مرحله اول موفق به جمع‌آوری ده هزار امضا شد، اما در جریان انتخابات با نفر سوم شدن، کرسی ریاست‌جمهوری را به اخوان واگذار کرد.^(۱۳)

حمدین صباحی، رهبر جریان مردمی، که هوادارانش وی را نامزد انقلاب می‌دانند، هدف از تصمیم برای نامزدی خود در انتخابات ریاست‌جمهوری را تحقق اهداف دو انقلاب می‌داند که یکی باعث سقوط حکومت حسنی مبارک شد و دیگری کنار گذاشتن محمد مرسی از ریاست‌جمهوری را در پی داشت. در این راستا وی برنامه خود را توسعه اقتصادی همه‌جانبه در کشور فقیر خود و عدالت اجتماعی برمی‌شمارد. صباحی اولویت خود را مبارزه با تروریسم در مصر می‌شمارد و بر خصوصیت فساد در دوره مبارک و تروریسم در دوره مرسی تأکید می‌کند. وی ضمن اینکه به دوری ارتش از سیاست و احترام به آزادی‌ها و دموکراسی تأکید دارد، موافقت خود با ممنوعیت اخوان و عدم تعامل با گروه‌های اسلامگرا را مورد تأکید قرار می‌دهد. براین‌اساس صباحی خود را جدای از نهاد نظامی و در برابر نیروی اسلام سیاسی مطرح می‌سازد.^(۱۴) صباحی که خواستار برگزاری انتخاباتی پاک و شفاف است انتخابات صحیح را نشانگر اراده مصری‌ها برای گذار به دموکراسی می‌داند. به اعتقاد وی مصر نیازمند بازگشت سریع امنیت و ثبات است، اما ایجاد امنیت نباید از راه محدود کردن زندگی باکرامت و آزادی‌ها به‌دست آید. وی همچنین بر لزوم رویارویی قاطعانه با تروریسم بدون لطمه زدن به حقوق و آزادی‌ها یا افراط در به‌کارگیری زور در برابر تظاهرات مسالمت‌آمیز تأکید دارد.^(۱۵)

حمدین صباحی در نطق‌های خود همواره بر مناسبات مبتنی بر احترام با تمام کشورها از جمله ایالات متحده تأکید ورزیده است، اما در رابطه با آمریکا، رعایت اصل عدم دخالت در امور داخلی مصر را ضروری می‌داند. سابقه چپ‌گرایی صباحی

تمایل بیشتر او برای گسترش روابط با روسیه را آشکار می‌کند. وی که از کودکی با گرایش‌های ناصری بزرگ شده برای رابطه با روسیه اهمیت زیادی قائل است. صباچی معتقد است که روابط استراتژیک مصر با روسیه نقش مسکو را در روند سازش افزایش می‌دهد.^(۱۶) صباچی در اظهارنظری، ایران را کشوری موفق و با احترام توصیف کرده است. وی همچنین در اظهارنظر خود در گفتگوی تلویزیونی اعلام کرده است: من خواستار تنش با ایران و ترکیه نیستم و امنیت خلیج فارس بخشی از امنیت ملی مصر است. داشتن فناوری مسالمت‌آمیز برای مقاصد علمی حق مسلم ایران است.^(۱۷)

مرور زندگی حمدین صباچی همواره او را یک شخصیت ضداسرائیلی معرفی می‌کند. وی حتی در نطق‌های انتخاباتی‌اش اسرائیل را رژیم نژادپرست و توسعه‌طلب خوانده که قصد تجزیه کشورهای عربی را دارد. صباچی اذعان می‌دارد مصر به معاهده‌هایی که امضا کرده است احترام می‌گذارد، اما من این معاهده‌ها را براساس قوانین بین‌المللی تغییر خواهم داد. به باور وی توافقنامه کمپ دیوید صلحی ناعادلانه بوده و نیازمند اصلاحات است و دستکم باید به ارتش این امکان داده شود تا بدون هیچ مانعی در سینا مستقر شود.^(۱۸)

۳-۳. جریان نظامی - سنتی و گفتمان امنیت و ثبات

نهادهای نظامی و امنیتی و نیروها و احزاب سیاسی سنتی که حول شخصیت و مدیریت عبدالفتاح السیسی عمل می‌کنند، یکی دیگر از جریان‌های فعال در عرصه سیاسی و

انتخاباتی مصر محسوب می‌شوند. این جریان که بیشترین قدرت و تأثیرگذاری را بر روند سیاسی جدید مصر دارد و در واقع طراحی، هدایت و پیشبرد نقشه سیاسی بعد از مرسی را برعهده دارد، تلاش می‌کند تا گفتمان امنیت و ثبات را در برابر دو گفتمان اسلامگرایان و گفتمان اصلاح و انقلاب مطرح سازد. این جریان شامل ارتش و نهادهای امنیتی و اطلاعاتی، رهبران و عناصر حزب ملی دمکراتیک حاکم در دوره مبارک، نهادهای قضایی و برخی از جریان‌های سیاسی سنتی در کنار گروه‌هایی مانند حزب سلفی النور و قبطی‌های مصر است. بر این اساس است که احزاب و گروه‌های سیاسی مختلف این طیف، حمایت خود را از ریاست‌جمهوری سیسی اعلام کرده‌اند. از جمله این احزاب و گروه‌ها می‌توان به حزب السادات، حزب سلفی النور، الوفد، التجمع، المصریین الاحرار و تجمع حزب المؤتمر که خود دارای ۲۵ حزب سیاسی چپ‌گرا و لیبرال است، اشاره کرد.^(۱۹)

از دیدگاه احزاب و جریان‌های حامی سیسی، وی دارای شخصیت توانمندی است که می‌تواند مصر را رهبری کرده و از بحران اقتصادی و امنیتی نجات دهد. سیسی نیز با توجه به سابقه و جایگاه نظامی‌اش، خود را شخصیتی ملی و مقتدر برای عبور دادن مصر از بحران‌های امنیتی، سیاسی و اقتصادی مطرح کرده است. عبدالفتاح سیسی علاوه بر مدرک فوق لیسانس از دانشکده نظامی مصر در سال ۱۹۸۷ در سال ۱۹۹۲ از دانشکده نظامی در انگلیس همان مدرک را گرفت. وی یکی از کوچک‌ترین اعضای شورای عالی نیروهای مسلح محسوب می‌شد. در سال ۲۰۱۲، محمد مرسی وی را از سرتیپی به سرلشگری ارتقا داد و او را به‌عنوان وزیر دفاع و

فرمانده نیروهای مسلح به‌جای محمدحسین طنطاوی انتخاب کرد. وی قبل از آن رئیس اطلاعات جنگی و شناسایی بود. حزب آزادی و عدالت وابسته به اخوان‌المسلمین در آن هنگام وی را وزیر دفاعی با بوی انقلاب مصر لقب داد.^(۲۰)

اظهارات و نطق‌های سیاسی و انتخاباتی سیسی نشان می‌دهد که وی درصدد بهره‌برداری از بحران‌ها و بی‌ثباتی‌های چند سال گذشته برای تثبیت موقعیت خود در رأس هرم سیاسی است. براین‌اساس سعی کرده تا ضمن نشان دادن قاطعیت در مقابل مخالفان و به‌خصوص سرکوب اخوانی‌ها، خود را به‌عنوان تنها گزینه قادر به ایجاد ثبات و امنیت نشان دهد. سیسی گروه «اخوان‌المسلمین» را به اقدامات تروریستی متهم کرده و عنوان می‌کند در صورتی‌که در انتخابات به پیروزی برسد، جایی برای ادامه فعالیت این گروه در عرصه سیاسی مصر نخواهد بود. به اعتقاد وی گروه اخوان‌المسلمین به‌دلیل شکست‌شان، اختلافات سیاسی را به اختلاف مذهبی تبدیل کرده و این اتهام را مطرح می‌سازد که اعضای این گروه تعدادی از اسناد مهم مربوط به امنیت ملی مصر را به قطر داده‌اند که این امر تهدیدی علیه امنیت مصر به‌شمار می‌آید.^(۲۱)

سیسی مبارزه با تروریسم و ایجاد ثبات و امنیت را به‌عنوان مهمترین مقوله در عرصه کنونی مصر بر می‌شمارد و در تبلیغات انتخاباتی به‌شدت آن را مورد تأکید قرار می‌دهد. کمپین تبلیغاتی سیسی در بیانیه‌ای اعلام کرد که وی در دیدار خود با اساتید دانشگاه‌های مصر اظهار کرده، نیروهای مسلح مصری قادر هستند در تمامی مناطق استراتژیک از مرزها محافظت کرده و با تلاش‌های تروریست‌های تندرو که

امنیت ملی مصر را هدف گرفته‌اند، مقابله کنند. در بیانیه کمپین وزیر دفاع سابق مصر آمده است که وی در این دیدار اظهار کرده ارتش مصر همواره آماده است با هر کشور دوست و برادر عرب برای مقابله با تروریسم و رادیکالیسم همکاری کند.^(۲۲)

سیسی در برابر رویکرد تحریمی اخوانی‌ها خواستار مشارکت گسترده مردم مصر در انتخابات ریاست‌جمهوری است. وی عنوان می‌کند برای حل مشکلاتی که در طول ۳۰ سال گذشته در مصر انباشته شده است یک فرد به تنهایی نمی‌تواند پاسخگو باشد و همه مصری‌ها وظیفه دارند با تمام وجود برای سازندگی و ثبات و توسعه تلاش کنند. وی در مورد اصلاحات اقتصادی رویکرد محتاطانه‌ای اتخاذ می‌کند و بر این اعتقاد است که حکومت به‌زودی به سوی برچیدن یارانه‌ها حرکت نخواهد کرد و یارانه‌ها به‌صورت تدریجی حذف خواهند شد تا تحمل آن برای مردم راحت باشد. بر این اساس وی به‌رغم تأکید بر ثبات و توسعه اقتصادی و پرداختن به مشکلات اقتصادی، به دغدغه‌های مردم و نیازمندی به یارانه سوخت و غذا نیز توجه دارد.^(۲۳)

درخصوص شرایط سیاسی و اصلاحات سیاسی و دمکراتیک، سیسی سعی کرده است تا موضع مثبتی را اتخاذ کند، با این‌حال وی ایرادات خاصی به دمکراسی سبک غربی وارد می‌کند و قانونمداری و ثبات را در اولویت قرار می‌دهد. سیسی با بیان اینکه در راستای گسترش دمکراسی در مصر فعالیت خواهد کرد، اظهار می‌کند تحقق دمکراسی برای برآورده کردن اراده مصری‌هاست که ظرف سه سال علیه دو نظام انقلاب کردند. وی با بیان اینکه با آزادی بیان و آزادی اندیشه در چارچوب قانون اساسی موافق است، تصریح می‌کند وظیفه وی تشکیل یک نظام قانونمدار است.

سیسی همچنين معتقد است زمانی که درخصوص دمکراسی صحبت می‌کنیم باید منافع ملی را مدنظر قرار دهیم.^(۲۴) وزیر دفاع سابق مصر بر این باور است که مردم این کشور نباید انتظار داشته باشند یک شبه وارد دمکراسی به سبک غربی شوند و به‌کار بردن الگوهای دمکراسی غربی در مورد مصر ظلم به مصری‌هاست، زیرا جامعه هنوز در مرحله قبل از دمکراسی واقعی به‌سر می‌برد.^(۲۵)

عبدالفتاح السیسی در عرصه سیاست خارجی و منطقه‌ای نیز دیدگاه‌های خاص خود را دارد که بیشتر با نوع نگاه بازیگران منطقه‌ای و بین‌المللی به تحولات مصر مرتبط است. سیسی پس از سرنگونی حکومت مرسى به آمریکا درباره دخالت در اوضاع داخلی مصر به شدت هشدار داده است و حتی جنگنده‌های مصری بر فراز کشتی‌های جنگی آمریکا به پرواز درآمدند. با وجود این به‌نظر می‌رسد که سیسی تمایلی برای تنش با آمریکا ندارد و در راستای همسویی با سیاست‌های آنها حرکت می‌کند. درباره رابطه با روسیه در فوریه گذشته عبدالفتاح سیسی سفری به مسکو داشت که برخی آن را حامل پنج پیام به شرح ذیل دانستند؛ تحقق سیاست بین‌المللی متوازن، متنوع کردن منابع تأمین‌کننده سلاح، معرفی خود به‌عنوان یک چهره بین‌المللی، کسب دوستی روسیه در جنگ مصر با تروریسم و نیز کمک مسکو به مصر در پرونده سد النهضة ایتیوپی.^(۲۶)

در مورد منازعه فلسطین و رژیم صهیونیستی نیز سیسی سعی کرده است مواضع سازشکارانه را اتخاذ کند که به مواضع سایر کشورهای محافظه‌کار عرب نزدیک است و به‌خصوص بر راحل دو دولت استوار است. درواقع این رویکرد را

می‌توان به نوعی ادامه رویکرد دولت مبارک در قبال اسرائیل برشمرد که عملاً نوعی آرامش خاطر را برای صهیونیست‌ها به همراه دارد و به قرار گرفتن هر چه بیشتر فلسطینی‌ها در تنگنا منجر می‌شود. سیسی با احترام به توافق کمپ دیوید با اسرائیل اشاره می‌کند و سفر به سرزمین‌های اشغالی را نیز در صورت لزوم نفی نمی‌کند. وی تأکید دارد اگر تغییر توافقنامه صلح با اسرائیل (پیمان کمپ دیوید) لازم شود، آن را تغییر خواهیم داد. سیسی عنوان می‌کند طرح صلح فلسطین و اسرائیل راه‌حلی عربی است که از طریق آن مسئله فلسطین را حل خواهیم کرد. وی همچنین ادعا می‌کند تلاش می‌کنیم به نفع فلسطین گام برداریم و این بحران را براساس تأسیس دولت مستقل فلسطینی حل کنیم.^(۲۷)

عبدالفتاح سیسی تاکنون موضع‌گیری مشخصی در قبال ایران نداشته، اما کوشیده است رضایت سعودی‌ها را به دست آورد. عربستان پس از سرنگونی اخوان المسلمین در مصر تلاش کرد تا سیاست‌های منطقه‌ای خود را بر حاکمان جدید قاهره اعمال کند. پس از تشکیل دولت موقت در مصر و مطرح شدن ژنرال سیسی به عنوان تنها شخصیت نجات‌دهنده این کشور، عربستان ۱۴ میلیارد دلار کمک مالی در اختیار دولت موقت مصر قرار داد. هدف عربستان این بود که از رهگذر کمک مالی به دولت موقت بتواند سیاست خارجی آنها را تحت کنترل بگیرد. لذا به نظر می‌رسد با پیروزی احتمالی ژنرال سیسی در انتخابات تغییر چندان در روابط ایران و مصر حاصل نشود. زیرا سیاست خارجی مصر و رابطه این کشور با ایران متأثر از فشارهای آمریکا و عربستان است.^(۲۸)

۴. نتایج احتمالی انتخابات و پیامدها

مجموعه‌ای از مؤلفه‌ها و نشانه‌ها بیانگر آن است که عبدالفتاح سیسی شخص پیروز در انتخابات ریاست‌جمهوری مصر خواهد بود و رقیب وی حمدین صباحی شانس بالایی برای تصدی ریاست‌جمهوری در این کشور ندارد. از جمله مؤلفه‌ها و عواملی که شانس سیسی برای احراز مقام ریاست‌جمهوری را در مقابل صباحی بسیار افزایش می‌دهد می‌توان به سه مؤلفه عمده اشاره کرد که عبارتند از: کنترل قدرت و نهادهای سیاسی، قضایی و نظامی - امنیتی از سوی سیسی و جریان نظامی - سنتی حاکم و در نتیجه توان بالای مدیریت انتخابات و جهت‌دهی به نتایج اعلامی؛ ضعف حمدین صباحی و گفتمان اصلاحی وی در مقابل گفتمان ثبات و امنیت سیسی که برای بسیاری از مصری‌ها با توجه به تجارب وخیم چند سال گذشته جذابیت بیشتری دارد و مؤلفه‌های منطقه‌ای و بین‌المللی و حمایت‌های مستقیم و ضمنی از سیسی و تأیید روند سیاسی تحت مدیریت وی.

با توجه به مؤلفه‌های فوق بسیاری سیسی را پیروز قاطع انتخابات ریاست‌جمهوری مصر می‌دانند و انتظار غالب ناظران سیاسی مصر برتری سیسی بر صباحی با اختلاف آرا بالاست. زیرا شخصیت و پیام سیسی مبنی بر ایجاد امنیت، ملی‌گرایی و پیشرفت اقتصادی در شرایطی که مصری‌ها شاهد گسترش منازعات سیاسی، ناامنی و رکود اقتصادی در طول سال‌های گذشته بوده‌اند، جذابیت بالایی نسبت به پیام اصلاحگرایی حمدین صباحی دارد. در حالی که جریان اسلامگرایی اخوانی همواره رقیب اصلی چالشگر نهاد نظامی در مصر بوده است، فقدان این

جریان در رقابت انتخاباتی و ضعف جریان اصلاحی چپگرا مانع از بروز رقابت و مانع جدی در برابر سبسی می‌شود. گذشته از این، تسلط سبسی بر بسیاری از نهادهای نظامی - امنیتی و سبسی و قضایی و بهره‌گیری از امکانات کشور و نیروهای سنتی، کار وی در تبلیغات انتخاباتی و هدایت روند انتخاباتی را تسهیل می‌کند.

در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی، عبدالفتاح السبسی از حمایت‌های مهمی برای تداوم مدیریت سبسی برخوردار است و به‌تدریج برخی مخالفت‌ها و موانع در برابر رهبری سبسی وی نیز کاسته شده است. اغلب کشورهای محافظه‌کار عربی در حوزه خلیج فارس به رهبری عربستان سعودی حمایت‌های مالی و سبسی مهمی از سبسی می‌کنند و این حمایت‌ها نقطه قوت مهمی برای هدایت روند سبسی و بهبود شرایط اقتصادی مصر محسوب می‌شود. مخالفان منطقه‌ای سبسی مانند ترکیه و قطر نیز به‌تدریج مخالفت‌های جدی اولیه خود را کاهش داده‌اند و ابتکار خاصی برای تغییر شرایط داخلی مصر ندارند. غرب و آمریکا نیز سعی خواهند کرد با تأکید بر روند انتخاباتی و ابعاد مشروعیتی آن به‌تدریج فضای روابط خود با حکومت جدید مصر را بهبود بخشند.

نتایج غیررسمی انتخابات مصر در خارج نیز شواهد و نشانه‌های قابل توجهی از پیروزی قاطع سبسی در برابر حمدین صباحی ارائه می‌دهد. هرچند که طرفداران صباحی معتقدند نتایج انتخابات خارج را نمی‌توان به داخل این کشور تعمیم داد، ولی طرفداران سبسی بر این باورند که این نتایج احتمالاً با تغییرات اندکی در داخل نیز

تکرار خواهد شد که به مفهوم پیروزی قاطع سیسی در انتخابات ریاست‌جمهوری خواهد بود. این نتایج نشان می‌دهد که سیسی نزدیک به ۹۳ درصد آرای رأی‌دهندگان مصری در خارج از این کشور را به‌دست آورده، درحالی که حمدین صباحی موفق شده است تنها ۶ درصد آرا را به‌خود اختصاص دهد. در انتخابات خارج، حدود ۳۱۵ هزار مصری در ۱۲۴ کشور شرکت کردند. میزان مشارکت مصری‌های مقیم خارج در مرحله اول انتخابات ریاست‌جمهوری مصر در سال ۲۰۱۲، حدود ۳۱۴ هزار نفر بود.^(۲۹)

پیروزی سیسی در انتخابات ریاست‌جمهوری، آغاز مرحله جدیدی در حیات سیاسی این کشور خواهد بود که پیامدهای خاصی برای مصر در پی دارد. این مرحله از یک منظر به‌معنای بازسازی زمامداری دوره مبارک با ویژگی‌های جدید و اصلاح شده خواهد بود و در نتیجه سلطه نهادهای نظامی و امنیتی و نیروهای سیاسی سنتی بر این کشور بار دیگر تشدید خواهد شد. این سلطه از یک‌سو به مفهوم ایجاد موانع جدی در برابر مطالبات اصلاحی و دمکراتیک برخی نیروهای تحول‌خواه مانند جوانان و گروه‌های طبقه متوسط و لیبرال‌ها خواهد بود و احتمالاً چالش‌ها و درگیری‌هایی را بین این نیروها و حکومت آینده به‌وجود خواهد آورد، اما مهمترین چالش پیش روی حکومت که می‌تواند تداوم بحران و بی‌ثباتی را در پی داشته باشد، رویارویی جریان اخوانی با حکومت است که به منزله تداوم جدال تاریخی اسلامگرایان و نظامیان در مصر است. این جدال به‌رغم

فراز و فرودهای خود می‌تواند در تلاقی با نیروهای جوانان و اصلاحی نقطه تحول دیگری را در آینده مصر شکل دهد.

در عرصه اقتصادی مشکلات به‌جای مانده از دوره مبارک و بی‌ثباتی‌ها و ناامنی‌های چند سال اخیر باعث تشدید مشکلات و تنگناهای اقتصادی شده و بسیاری از رأی‌دهندگان طرفدار سوسی امیدوارند که وی بتواند با ایجاد ثبات و امنیت و رهبری مقتدرانه به بهبود شرایط اقتصادی کمک کند. کسب برخی حمایت‌های مالی سوسی از کشورهای ثروتمند عربی مانند عربستان سعودی و امارات عربی متحده که وی آن را به طرح مارشال تشبیه می‌کند، می‌تواند به موفقیت‌های اقتصادی در مصر کمک کند. اما تداوم برخی از بی‌ثباتی‌ها و ناامنی‌ها که به‌خصوص با تداوم مخالفت جریان اخوانی و نیروهای جوان تحول‌خواه در ارتباط است، می‌تواند روند موفقیت‌های اقتصادی مصر را با چالش مواجه کند. نکته دیگر اینکه اقتصاد مصر از برخی مشکلات ساختاری رنج می‌برد که برطرف کردن آنها هزینه‌های بالایی دارد. بر این اساس بهبود شرایط اقتصادی مصر در دوره ریاست‌جمهوری احتمالی سوسی چندان شفاف و قطعی نخواهد بود.

در سطح روابط خارجی، دولت آینده سوسی سعی خواهد کرد مناسبات خود با بازیگران محافظه‌کار عربی مانند عربستان سعودی را تقویت کرده و توسعه دهد و حلقه نخست روابط را با این‌گونه دولت‌ها شکل خواهد داد. حلقه دوم روابط خارجی را نیز دولت‌های عربی منطقه به‌خصوص همسایگان مصر شکل خواهند داد و به‌نظر می‌رسد روابط قاهره با برخی دولت‌های مخالف مانند ترکیه و قطر

نیز تعدیل شود. سیاست مصر در قبال رژیم صهیونیستی نیز به نوعی سیاست اصلاح شده دوره مبارک خواهد بود، به این معنی که خط‌مشی‌های قاهره در چارچوب سیاست عربی مبتنی بر راه‌حل دو دولت قرار خواهد گرفت، اما با توجه به وجهه ملی‌گرایانه‌تر، سبسی تلاش خواهد کرد تا نقاط ضعف اساسی سیاست مصر در قبال اسرائیل در دوره مبارک را تا حد ممکن کاهش دهد. سبسی در روابط با ایران تحت تأثیر سیاست‌های سعودی فاصله مصر با ایران را حفظ خواهد کرد، اما بعید به نظر می‌رسد که وی ایجاد و تشدید تنش در قبال کشورمان را دنبال کند. در سطح بین‌المللی نیز سبسی بهبود روابط با بازیگران بین‌المللی به خصوص غرب و عادی‌سازی و مشروعیت‌بخشی به حکومت را در دستور کار خود قرار خواهد داد.

نتیجه‌گیری

مصر پس از برکناری محمد مرسی از قدرت وارد مرحله جدیدی از حیات سیاسی خود شده است. نخبگان سیاسی و نظامی جدید در مصر با رهبری عبدالفتاح السبسی وزیر دفاع سابق این کشور در تلاش بوده‌اند تا روند سیاسی جدیدی را در این کشور طراحی و هدایت کنند که باعث تثبیت قدرت و تسلط نهادهای نظامی - امنیتی و نیروهای سیاسی سنتی و تضعیف و به حاشیه راندن نیروهای سیاسی رقیب به محوریت اخوان‌المسلمین در این کشور شود. بر این اساس از یکسو نقشه سیاسی جدیدی طراحی و به پیش برده شده و ازسوی دیگر تلاش می‌شود تا با مخالفین

به شدت برخورد و ایجاد ثبات و امنیت از طریق رویکردهای امنیتی دنبال شود. بر این اساس بعد از کنار گذاشتن محمد مرسی از قدرت، نقشه راه سیاسی جدید با انحلال پارلمان و معلق کردن قانون اساسی آغاز شد و سپس با تدوین و همه‌پرسی قانون اساسی جدید ادامه یافت. هرچند قانون اساسی جدید شامل تعدیلاتی به نفع نهادهای نظامی - امنیتی و قضایی و نیروهای سیاسی سنتی و همچنین کنار گذاشتن جایگاه قانونی اخوانی‌ها بوده است، اما انتخابات ریاست‌جمهوری گام عملی مهمی برای مشروعیت‌بخشی و تثبیت رهبری سیاسی جدید در این کشور است.

در انتخابات ریاست‌جمهوری مصر سه جریان سیاسی عمده با گفتمان‌ها و رویکردهای متفاوت در حال رقابت و جدال هستند که نشانگر رویارویی جدی بازیگران اصلی مصر در دوره جدید است. در یکسو جریان اسلامگرای اخوانی قرار دارد که از قدرت کنار گذاشته شده و حکومت جدید با ابزارهای سیاسی و امنیتی مختلف سعی در به حاشیه راندن و تضعیف جدی آن در عرصه سیاست مصر دارد. این جریان ضمن تداوم اعتراض‌ها و مخالفت‌های خود در قبال حکومت و روند سیاسی جدید و نامشروع و غیرقانونی خواندن آن، گفتمان تحریم انتخابات ریاست‌جمهوری را مطرح ساخته است. موضوعی که کاهش نسبی سطح مشارکت در انتخابات و ضربه زدن به مشروعیت آن را در پی دارد. جریان دوم بخشی از نیروهای سیاسی نوگرای چپ و لیبرال به رهبری حمدین صباحی نامزد انتخابات است که گفتمان اصلاح و انقلاب را مطرح ساخته و در ضمن به مخالفت با نیروهای اخوانی و رقابت با نهادهای نظامی و سنتی پرداخته است. جریان سوم شامل

نهادهای نظامی - امنیتی حاکم و نیروهای سیاسی سنتی به رهبری سیسی است که گفتمان ثبات و امنیت را مطرح ساخته و خود را به‌عنوان گزینه گریزناپذیر مصری‌ها برای عبور از بحران مطرح کرده است.

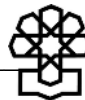
شرایط کنونی مصر و شواهد موجود نشان می‌دهد که عبدالفتاح السیسی با اختلاف چشمگیری در انتخابات ریاست‌جمهوری در مقابل حمدین صباحی پیروز خواهد شد. این پیروزی تحت تأثیر مؤلفه‌های مختلفی مانند تسلط نظامیان و نیروهای سیاسی سنتی بر روند انتخاباتی، جذاب شدن گفتمان ثبات و امنیت برای بخش مهمی از مردم مصر، تحریم انتخابات از سوی جریان اسلامگرای اخوانی و حمایت‌های خارجی از سیسی است و باعث آغاز مرحله سیاسی جدیدی در این کشور خواهد شد. هرچند ریاست‌جمهوری سیسی امیدهایی را برای ایجاد سطحی از ثبات و امنیت و بهبود نسبی اوضاع اقتصادی به وجود می‌آورد، اما حکومت جدید تحت تأثیر فعالیت‌های دو جریان مخالف عمده یعنی اخوانی‌ها و نیروهای جوان خواستار تحولات دمکراتیک، با چالش‌های مهمی روبرو خواهد بود. به‌خصوص اینکه تلاقی و پیوستگی تدریجی این دو جریان مخالف و مشکلات ساختاری اقتصادی در مصر، معضلات اساسی را پیش روی نخبگان نظامی و سیاسی حاکم قرار خواهد داد که در میان‌مدت و بلندمدت به بروز تحولات جدید در این کشور خواهد انجامید.

پی‌نوشت‌ها

۱. همه‌پرسی قانون اساسی جدید مصر، (دی ۱۳۹۲)، قابل دسترسی در:
<http://inn.ir/news/399v9>
۲. رهبران نظامی بزرگترین بهره‌گیران قانون اساسی جدید این کشور، (۲۴ دی ۱۳۹۲)، قابل دسترسی در:
<http://www.yjc.ir/fa/news/4706276>
۳. حمایت ۹۸ درصد از رأی‌دهندگان از قانون اساسی جدید مصر، روزنامه اطلاعات (۱۳۹۲/۱۰/۲۷).
۴. رهبران نظامی بزرگ‌ترین بهره‌گیران قانون اساسی جدید این کشور، پیشین.
۵. همه‌پرسی قانون اساسی جدید مصر، پیشین.
6. Egypt issues presidential election, (08 Mar 2014), accessible at:
<http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/03/egypt-presidential-election-law-201438141520330512.html>
۷. نامزدی اخوان المسلمین در انتخابات ریاست‌جمهوری و پارلمانی مصر ممنوع شد، (۲۷ فروردین ۱۳۹۳)، قابل دسترسی در:
<http://isna.ir/fa/news/93012710668>
۸. تحالف جدید «لدعم الشرعية» بمصر، علی‌الموقع:
<http://www.aljazeera.net/news/pages/5ff4fab9-84a9-4e65-bc2b-6c8fe8696047>
۹. احزاب اسلامی مصر انتخابات آتی ریاست‌جمهوری را تحریم می‌کنند (۱۳۹۳/۲/۸)، قابل دسترسی در:
<http://www.baaser.ir/?p=3068>
۱۰. سایه تحریم بر سر انتخابات ریاست‌جمهوری مصر، ۳ اسفند ۱۳۹۲، قابل دسترسی در:
<http://fa.alalam.ir/news/1568545>
۱۱. فتوای قرضاوی درباره تحریم انتخابات مصر، (۲۲ اردیبهشت ۱۳۹۳)، قابل دسترسی در:
<http://www.irdiplomacy.ir/fa/page/1932694.html>

۱۲. احزاب حامی سیسی و صباحی کدامند؟، (۱۷ اردیبهشت ۱۳۹۳)، قابل دسترسی در:
<http://www.tasnimnews.com/Home/Single/363118?ref=shahrekhbar>
۱۳. زهرا رضائی، حمدین صباحی و رویای ریاست‌جمهوری مصر، (۱۰ اردیبهشت ۱۳۹۳)، قابل دسترسی در:
<http://www.khabaronline.ir/detail/352237/World/middle-east>
۱۴. عیدالستار حنیتة و محمد شعبان، حمدین صباحی لالشرق الاوسط: احترام المعاهدات لکن «کمب دیفید» بجاهه لتعدیل، (۱۶ مایو ۲۰۱۴)، علی الموقع:
<http://www.aawasat.com>
۱۵. السیسی لن یتجاهل مطالبات ترشحه و صباحی یدعو إلی انتخابات «نزیهة»، (۵ ایار ۲۰۱۴)، علی الموقع:
<http://www.alhayat.com/Articles/900312->
۱۶. آشنایی با دو نامزد اصلی انتخابات ریاست‌جمهوری مصر/ نگاه «صبحی» و «سیسی» به ایران، (۱۳۹۳/۲/۱)، قابل دسترسی در:
<http://www.mehrnews.com/detail/News/2274847>
۱۷. همان.
۱۸. عیدالستار حنیتة و محمد شعبان، مصدر سابق.
۱۹. احزاب حامی سیسی و صباحی کدامند؟، پیشین.
۲۰. «آشنایی با دو نامزد اصلی انتخابات ریاست‌جمهوری مصر/ نگاه «صبحی» و «سیسی» به ایران، (۱۳۹۳/۲/۱)، قابل دسترسی در:
<http://www.mehrnews.com/detail/News/2274847>
۲۱. ادعاهای جدید سیسی علیه اخوان، (۱۳۹۳/۲/۲۹)، قابل دسترسی در:
<http://jamnews.ir/detail/News/352932>
۲۲. آغاز رسمی رقابت‌های انتخابات ریاست‌جمهوری در مصر، (۱۳ اردیبهشت ۱۳۹۳)، قابل دسترسی در:
<http://isna.ir/fa/news/93021308143>

23. Michael Georgy, Egypt's Sisi lowers Expectations for Change, (8 May, 2014), Accessible at: <http://www.reuters.com/article/2014/05/08/us-egypt-sisi-idUSBREA470KO20140508>

۲۴. ادعاهای جدید سیسی علیه اخوان، پیشین.

25. Michael Georgy, op.cit.

۲۶. آشنایی با دو نامزد اصلی انتخابات ریاست جمهوری مصر/ نگاه «صبحی» و «سیسی» به ایران.

27. Egypt's El-Sisi Says Would Respect Israel Treaty as President, Consider State Visit, (May 7, 2014), Accessible at:

<http://www.algemeiner.com/2014/05/07/egypts-el-sisi-says-he-would-respect-israel-treaty-as-president-consider-state-visit/>

۲۸. آشنایی با دو نامزد اصلی انتخابات ریاست جمهوری مصر/ نگاه «صبحی» و «سیسی» به ایران، همان.

۲۹. محمدحسن شعبان، سیسی یحصد أصوات المصريين فی الخارج ویتفوق فی کل اللجان، (۲۱ مایو ۲۰۱۴)، علی الموقع:

<http://www.aawsat.com/details.asp?section=4&article=772654&issueno=12958>

شماره مسلسل: ۱۳۶۸۱

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: انتخابات ریاست جمهوری مصر در پرتو منازعات گفتگامانی

نام دفتر: مطالعات سیاسی (گروه سیاست خارجی)

تهیه و تدوین: علی اکبر اسدی

ناظر علمی: مهدی امیری

مقتضای: معاونت پژوهش‌های سیاسی - حقوقی

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. مصر

۲. انتخابات

۳. سیاسی

۴. صباحی

۵. اخوان المسلمین

تاریخ انتشار: ۱۳۹۳/۳/۵